

תוכנית לימוד לסמיכה לרבנות ללא היתר הוראה

”מורנו” להחזיר עטרה ליושנה

סמיכה לרבנות ללא היתר הוראה

The Laws of *Muktze* (unit 6) Outstanding Examples of *Muktze*

Unit 42

Having learned the general rules and definitions of *Muktze mechamat gufo*, in this unit we will explore a few interesting outlying examples.

Toys

The Tannaim suggest rhyme and reason for the terrible destruction of Jewish cities around the time of the *churban*.

איכה רבה (בבב) פרשה ב אות ב

טור שמעון הוה מפיק תלת מאה גרבין דמרקועין (מרקחות) בכל ערובא לאילין קייטא (בעיר י'הר שמעון' היו מוציאים שלוש מאות קופות פתיים כצדקה לעניים) ולמה חרב (המקום)? ... אמר ר' הונא: על ידי שהיו משחקין בכדור בשבת

Mt. Simon would send out a tremendous amount of *tzdaka*, but was destroyed due to playing ball on Shabbat. The Midrash does not explain what is wrong with playing ball on Shabbat.

A similar Midrash appears in the Yerushalmi:

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת תענית פרק ד הלכה ה

טור שמעון הוה מפיק תלת מאוון דגרבין דמרקיע לקייטא כל ערובות שובא. ולמה חרב יש אומר מפני הזנות וי"א שהיו משחקין בכדור

The Rishonim suggest what is wrong with playing ball on Shabbat:

ספר הרוקח הלכות שבת סימן נה

ויקהל משה – אמר הקדוש ברוך הוא למשה עשו קהלה גדולה ודרוש להם ברבים הלכות שבת שילמדו ממך דורות הבאים להקהיל קהלות בכל שבת ושבת לדרוש לישראל איסור והיתר. וכן דוד היה מקהיל קהלות בשבתות בשרתי צדק בקהל רב ... ואין להניח הדרשה עבור הסעודה השלישית ... ובמדרש משלי בפסוק אשת חיל מי ימצא: אמר ר' חמי בר חנינא: מפני מה נתחייבו שני בניו של ר' מאיר שמתו שניהם ביחד בשבת במנחה? מפני שהיו רגילים להניח בית המדרש במנחה ואוכלים. בפ' בתרא דתענית בירושלמי טור דשמעון למה חרב מפני שהיו משחקים בכדור ובטלין מן התורה

The Rokeach says that Shabbat is meant to be a time for the community to convene around learning Torah. So much so that R Meir's children died prematurely because that they left the communal learning session to make sure to eat *seuda shlishit* on time. The problem is not with playing ball per se, but creating an alternative to the communal Torah learning.

Based on this reasoning, playing ball is permissible on Shabbat:

תוספות מסכת ביצה דף יב עמוד א (ד"ה הכי גרס רש"י אלא מעתה)

שרי גם טיול דהא אשכחן נמי דמשחקין בכדור שקורין פלוט"א בלע"ז ביום טוב ברה"ר אף על גב דליכא אלא טיול

Rav Moshe Ma"t (a *talmid* of the Maharshal) explains that Tosafot allow playing ball based on the understanding that the issue with playing ball is disrupting the communal Torah learning, and not prohibited unto itself:

מטה משה עמוד העבודה שבת, ראש חודש, ברכת הלבנה סימן תעז

ובמקום שנהגו לדרוש בשבת אין להניח הדרשה עבור הסעודה ... ובמדרש משלי (פלי"א) בפסוק אשת חיל מי ימצא, א"ר חגי בר חנינא מפני מה נתחייבו שני בניו של ר' מאיר שמתו שניהם בשבת במנחה ביחד, מפני שהיו רגילים להניח בית המדרש במנחה ואוכלין. בפרק בתרא דתענית בירושלמי (פ"ד ה"ח) טור דשמעון למה חרב, מפני שהיו משחקים בכדור ובטלים מן התורה, ומשמע דלשחוק בכדור שלא בזמן בית המדרש מותר, וכן כתבו התוס' בפ"ק דביצה (יב).

ד"ה ה"ג) דמותר לשחוק בכדור בשבת ויום טוב

His Rebbi, the Maharshal, disagrees, saying that playing ball is a transgression of the nature of Shabbat (we would say that it is not *Shabbosdik*):

ים של שלמה מסכת ביצה פרק א סימן לד

ודבר תימה להתיר ביי"ט לשחק בכדור, דאין בו צורך היום כלל, אלא שחוק של ילדים, שלא הגיעו לכלל חיוב, הנח. אבל גדולים, נראה מנהג רע בעיני, כי זה אינו טיול, אלא שיחת ילדים, וקלות ראש

On the other hand, they both seem to agree that playing ball does not transgress any specific Halacha of Shabbat.

The Rambam was asked about playing drinking games on Shabbat. The specific game entailed rolling dice or throwing nuts to determine who should drink:

שו"ת הרמב"ם הלכות שבת פרק כא הלכה ג

שאלה. קצת יהודים מתקבצים על משתה היין בשבתות ובמועדים וביניהם אבנים מעשת שן (קוביות) לשחק בהם על כוסות היין מי שינצח ישתה. וגם ענין אחר מגרעינין לוקחין ג' גרעינין וחצי ותהיה עם אדם אחד יקח מהם קצתם וישליך על העומדים בדרך הסבוב ומי שיבוא בו ישתה ויצחק האם זה מותר בשבתות ובמועדים אם לאו. תשובה. אמנם טלטול אבני עשת שן הוא בלתי ראוי ואמנם לצחק בגרעינין ודומיהם הוא מותר הטלטול ואינו נאסר מצד השבתות אבל משחק בקוביא הוא. וכתב משה

The Rambam says that the main problem is with the drinking game itself, and less about the Shabbat issues. But he does write that carrying the dice is inappropriate. He doesn't really explain why.

Shibolei Ha'Leket discusses various problems with playing different games on Shabbat. To discuss whether various items are *muktze*, he delves into the Halachot of תומאה:

ספר שבלי הלקט ענין שבת סימן קכא

... אמרינן בסנהדרין פרק ארבע מיתות בסופו: שאלו את ר' אליעזר: הכדור והאמום ומשקולת קטנה ... נחלקו בהן ר' אליעזר וחכמים בסדר טהרות בשני דברים חכמים אומרים אינם מקבלין תומאה לפי שכלי עור אינם מקבלין תומאה אלא אם כן יש לו בית קיבול ... ור' אלעזר אומר מקבלין תומאה, דבית קיבול העשוי למלאות שמייה קיבול ... ופליגי לענין טבילה, דרבנן סברי מה שבתוכו חוצץ ור' אליעזר סבר אין מה שבתוכו חוצץ, דכוליה חד כלי הוא. נראה להוכיח מכאן דתורת כלי עליו, דעד כאן לא פליגי אלא לענין טבילה אבל כולי מודי דשם כלי עליו. ומורי ר' יהודה אחי שני נר"ו פי' דדוקא אותו כדור שנחלקו בו ר' אליעזר וחכמים הנראה חלל שלו חשיב כלי, אבל אלו הכדורים שלנו, אפי' כלי לא חשיבי, ומחשבת השחוק/התינוק/שחישב לשחק בו לא משוי ליה כלי. מכל מקום, בין שיש תורת כלי עליו, בין שאין תורת כלי עליו, נראה שאסור לשחק בו ולטלטלו בשבת ויום טוב, שהרי אין צריך בטילטולן, ואפילו לכסות בו פי צליחותו אינו ראוי, דהא ממאיס על ידי ששוחקים בו, ומטניף בטיט ועפר. וכן כדור של עץ אסור לטלטלה ולשחק בה. ומצינו במדרש איכה טור שמעון הוי מפיך תלת מאה גרבין דמרקוע בכל ערובת שבא לאילין קייטיא ולמה חרב אין תימר משום זנות והלא ריבה אחת היתה שם והוציאוו משם ולמה חרב אמר רב הונא על ידי שהיו משחקים בכדור בשבת

In the context of תומאה, toys can become טמא if it has a receptacle. He proves that balls that do not have a receptacle both cannot become טמא and are *muktze* from the story of Mt. Simon. It seems that his interpretation of the story is that they did not honor the laws of *muktze*.

The Shulchan Aruch says that one may not play ball on Shabbat. The Rema says that the minhag is to be lenient:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שח סעיף מה
אסור לשחק בשבת ויו"ט בכדור הגה: ויש מתירין, ונהגו להקל

Why does the Shulchan Aruch forbid playing ball on Shabbat?

מגן אברהם סימן שח ס"ק עב

ואסור לטלטל הכדור דבמחשבתו לא משוי ליה כלי

The Magen Avraham says that designating a ball for play does not render the ball a *kli*, in the sense that it will no longer be *muktze*. This can be interpreted in two ways:

1. Until recently, toys and games have not been created, invested in, and stored as we do today. A person would take a rag, stick it into a spare piece of animal skin, and call it a ball. Until it fell apart again. The designation of such items for play does not justify not considering them *muktze*.
2. Games are not useful enough to not be considered *muktze*.

The Shulchan Aruch seems to be based on the Shibolei Ha'Leket. Shibolei Ha'Leket said that a ball that does not have a receptacle is *muktze*. This can be read in one of those two ways: either he means that the balls in his world are not items that justify being considered part of the people's world, since they are played with and fall apart in short order. Alternatively, he means that toys are not a *kli*, they are not useful. If they have a proper receptacle we can identify their usefulness. Otherwise they would remain *muktze*.

The *nafka mina* between these two interpretations is: what would the Halacha be regarding our toys, that are designed and designated for long-term use? According to the first reading, our toys would not be *muktze*. According to the second reading, they would.

The Pri Megadim contemplates this:

פרי מגדים אורח חיים אשל אברהם סימן ש"ק עב

עיין מג"א. והנה לשחוק לאו דווקא, הוא הדין טלטול אסור. ואם קטן וודאי אין מחשבתו כלום, ואף גדול דמהני מחשבה, עיין סעיף כ"א, דיש אומרים דבעי מעשה. ואם שחק בערב שבת מבעוד יום, יש לומר הוכן לכך, וצ"ע:

The Magen Avraham said that the mere designation for play is insufficient. Will the Halacha be different if a person actually played with the toy? The Pri Megadim is uncertain. Presumably he deliberated those two readings.

Shvut Itzhak quotes Rav Elyashiv who says that toys that underwent significant preparation will indeed not be *muktze*.

שבות יצחק חלק א (בענייני מוקצה) פרק ה' פסקה ה אות ב

משחק המיוצר מתחילתו לצורך משחק, כיוון שנעשה בו מעשה רב – נחשב כלי אף לדעת השו"ע, דלא אסר השו"ע טלטול כדור אלא באבן או עץ שהכנים למשחק ע"י יחוד או מעשה כל דהו, בזה אין די בשימוש למשחק להחשיבם כלי בכך, מה שאין כן במשחק שיוצר מתחילה למשחק, כיוון שנעשה בו מעשה רב, נחשב כלי. כן שמעתי מהגרי"ש אלישיב שליט"א

Rav Yitzhak Barda points out that the Shulchan Aruch does not say that one may not carry toys on Shabbat. He writes that one may not play ball on Shabbat. He says that the Shulchan Aruch was agreeing with the Maharsahl:

יצחק ירנן חלק ב סימן כה אות ד

דעת מרן, דלא אסר משום איסורי שבת, רק משום כבוד שבת ... מסקנה דמילתא: מותר לילדים קטנים לשחק בשבת במשחקי הדומינו, דמקה, שחמט, וריץ רץ (סבלנות) וכיו"ב, שכולם משחקים לתענוג ... וגם מותר לטלטלם, לפי שאינם מוקצה. ובודאי שגדולים וילדים שהגיעו לחינוך, שמצווים על תלמוד תורה, יש להם להימנע מלשחק, בין בשבת ובין בחול

But Rav Moshe Levi disagrees:

תפילה למשה סימן כב אות ב

האמת תורה דרכה, שממה שכתב מרן השו"ע דין זה בין הלכות מוקצה בסימן ש"ח, וגם סתם ולא חילק בין אנשים לנשים, משמע שאוסר מטעם מוקצה. ואם היה אסור משום ביטול תורה וזלזול בכבוד שבת היה לו לכתוב דין זה בסימן שז....

המורם מכל האמור: אסור לגדולים (אנשים ונשים) שהגיעו למצוות לשחק בכל מיני משחקים בשבת, וכן אסור לטלטל המשחקים הללו אפילו לצורך גופן או מקומן. וילדים שלא הגיעו למצוות – אין מוחים בידם אם משחקים במשחקים שונים בשבת. ואם יש צורך (כגון שהילד בוכה) מותר גם לגדול לדחוף ברגלו או בגופו את המשחק להביאו לילד

The Yalkut Yosef cites both options, and le'Halacha says that a child may play with toys, but for an adult it is preferable to move the toy indirectly. It seems that he understands that the toys are *muktze*:

ילקוט יוסף שבת ב סימן ש"ק ע"ו - דיני מוקצה מחמת גופו

כו. יש אומרים שאסור לשחק בכדור בשבת וביום טוב, ואסור לטלטלו אפילו לצורך גופו או מקומו. ויש חולקים ומתירים לשחק בו במקומות שיש ריצוף ובחצר מעורבת. ולדין העיקר כסברא ראשונה.
 כז. משחקים [צעצועים] של ילדים, כגון אבני פלא ולגו, או בובה ומכוניות קטנות, יש אומרים שדינם כדון הכדור הנ"ל, ואסור לטלטל. ויש חולקים. ולדינא יש להקל בזה בקטנים, ואף מותר ליתן לקטן לשחק בלגו וכדומה. וצעצועים שנתפזרו בחדר, מותר [לגדולים] לאוספם על ידי מטאטא וכדומה, [ואין בזה איסור משום מעמר]. ואולם הדבר ברור שמשחקים הפועלים על ידי בטריה, אסורים בהחלט בשבת, וצריך להפריש את הקטנים שלא ישחקו במשחקים אלה.

We learned earlier that the Rema disagrees, and says that playing ball on Shabbat is permissible. So the accepted Ashkenazi *Psak* is to permit playing ball on Shabbat. But Rav Newbirth opens the chapter in the SSK:

שמירת שבת כהלכתה (מהדורה תשלט) פרק טז סעיף א

כל הדינים המובאים בפרק זה אמורים לגבי ילדים שלמטה מגיל בר (או בת) מצווה בלבד. ואילו אחרי עוברם גיל זה, ודאי רצוי שימנעו עצמם ממשחק בשבת וביו"ט. כי השבת, חמדת הימים, לעונג ניתנה, עונג רוחני, מעין עולם הבא, וכל המכבדו מעשות בו דרכיו – נותנים לו נחלה בלי מצרים

Rav Newbirth says that playing with toys on Shabbat is not an appropriate pastime for the Shabbat. One should spend the Shabbat learning Torah and with family.

Why does Rav Levi say that toys are *muktze*? Are they not useful?

It seems that his (and the Achronim who agree with him) understanding is that toys are a pastime. There is spare time, we find a way to pass it by, by playing ball. Such activity is a way of killing time, and of no true use. An item designated for "doing nothing useful" cannot be differentiated from sticks and stones. It is not designated for human **use**. Therefore it is *muktze*. Rav Newbirth disagrees Halachically, but in essence agrees: toys might not be *muktze*, but did Hashem really give you Shabbat just to look for ways to waste the precious Shabbat time?

It seems that nowadays we have a broader understanding of the importance of toys and games. Developmental psychologists have been studying the importance of children playing together and parents playing with their children. Games are not a mere way to kill time. If played right, they are an important part both of development and family life. Of course parents should set time on Shabbat to learn Torah with their children. But with our understanding, it would be wrong to say that playing games negates the essence of Shabbat. This is probably the reason that broadly speaking most Poskim nowadays are not negative about playing games on Shabbat.

In summary:

The Midrashim tell us that Mt. Simon would send out a tremendous amount of *tzdaka*, but was destroyed due to playing ball on Shabbat. The Midrash does not explain what is wrong with playing ball on Shabbat.

The Rishonim suggest three main issues with playing ball on Shabbat:

1. **The Rokeach**: Shabbat is meant to be a time for the community to convene around learning Torah. The problem is not with playing ball per se, but creating an alternative to the communal Torah learning.
2. **Maharshal**: playing ball is not appropriate for the essence of Shabbat (not *Shabbesdik*).
3. **Shibolei Ha'Leket** (and seemingly the **Rambam** as well): Toys are *muktze*.

Shulchan Aruch rules that one may not play ball on Shabbat. We learned three interpretations of this ruling:

1. יצהק ירנן: against the essence of Shabbat (similar to Maharshal).
2. Shvut Yitzhak: designating the ball is insufficient to removing its *muktze* status. But if a toy is designed with the express intent and investment to turn it into a toy, it will not be *muktze*.
3. ילקוט יוסף and תפילה למשה: toys, by their very nature, are *muktze*.

The Rema disagrees, and permits playing ball on Shabbat.

Rav Newbirth accepts the Rema's *psak*, but first expresses that playing games on Shabbat is not appropriate use of precious Shabbat time.

Why do these Poskim say that toys are *Muktze*?

Because that they interpret toys and play as a pastime, a way of killing time. An item designated for "doing nothing useful" cannot be differentiated from sticks and stones. It is not designated for human use. Therefore it is *muktze*. Rav Newbirth disagrees Halachically, but in essence agrees: toys might not be *muktze*, but did Hashem really give you Shabbat just to look for ways to waste the precious Shabbat time?

It seems that nowadays we have a broader understanding of the importance of toys and games. Developmental psychologists have been studying the importance of children playing together and parents playing with their children. Games are not a mere way to kill time. If played right, they are an important part both of development and family life. Of course parents should set time on Shabbat to learn Torah with their children. But with our understanding, it would be wrong to say that playing games negates the essence of Shabbat. This is probably the reason that broadly speaking most Poskim nowadays are not negative about playing games on Shabbat.

Designating toys for play

May one play with the sand in a sandbox, or beach sand, on Shabbat?

שו"ת שבט הלוי חלק ט סימן עח

שאלה: האם מותר לשחק בארגז חול שבחצר הבית, או בערימת חול זיבויב (זיף זיף) המוטלת בפתח בנין שהולך ונבנה?

תשובה: חול שמיוחד לבנין פשיטא דהו"ל מוקצה גמור כאבנים וצרורות, אבל אם יש ארגז חול בחצר הוכנס כדי שישחקו בה הקטנים אין תורת מוקצה עליו ע"פ היסודות שבשו"ע או"ח סי' ש"ח סל"ח, דהו"ל יחד לו מקום, והוכנס לשם כך.

Rav Wozner compares the sandbox sand to the designated dirt we learned about in unit #38. We learned there one may designate dirt for use on Shabbat. Similarly, the sand in the box is designated for play. The SSK concurs, reminding us not to wet the sand!

שמירת שבת כהלכתה (מהדורה תשל"ט) פרק טז סעיף ד

אין למחות בילדים המשחקים בחול הדק והיבש שהוכן לצורך זה מבעוד יום (ארגז חול), אבל אסור לערבב את החול במים או לשפוך מים עליו, משום איסור לישה. חול שלא הוכן מבעוד יום למשחק הילדים, כגון חול שעל שפת הים או חול העומד לבניין – אין היתר לטלטלו בשבת או ביו"ט

Money

תלמוד בבלי מסכת שבת דף מד עמוד ב

אמר רב יהודה אמר רב: מטה שיחדה למעות, הניח עליה מעות - אסור לטלטלה, לא הניח עליה מעות - מותר לטלטלה. לא יחדה למעות, יש עליה מעות - אסור לטלטלה, אין עליה מעות - מותר לטלטלה, והוא שלא היו עליה בין השמשות.

אמר עולא, מתיב רבי אליעזר: מוכני ... אין גוררין אותה בשבת בזמן שיש עליה מעות. הא אין עליה מעות - שריא, אף על גב דהווי עליה בין השמשות! - ההיא רבי שמעון היא, דלית ליה מוקצה, ורב כרבי יהודה סבירא ליה

רש"י מסכת שבת דף מד עמוד ב

ההיא ר' שמעון היא - ומיהו, מעות לא חזו מידי, ומודה ר' שמעון דעודן עליו - אסור.

The Gemara discusses items that are designated for holding money. We will go deeper into the intricacies of this Sugia in unit #47. For the moment it is sufficient to learn that all agree that the money itself is *muktze*.

Why is this?

Presumably the issue with money is that it is a social construct. Money is not useful at all outside of society's agreement that it will be the standard for exchange.

The SSK says that toys are not *muktze* (according to Ashkenazi *psak*, as we've learned above), but games that involve money are best avoided:

שמירת שבת כהלתכה (מהדורה תשלט) פרק ט"ז סעיף לב

טוב להימנע ממשחקים שבהם משתמשים בכסף מדומה, כגון משחק הריכוז. והוא הדין לגבי כל משחק העשוי להרוויח או להפסיד

Rav Shlomo Zalman disagrees, and sees no difference between any other toy and play money:

שם הערה פד

ומהגרש"ז אוירבך שמעתי, כיוון דלאו כסף ממש הוא – שרינן בכל גוונא

Animals

תלמוד בבלי מסכת שבת דף מג עמוד א

כופין את הסל לפני האפרוחין שיעלו וירדו (משנה שבת פרק י"ח משנה ב!) - קסבר: מותר לטלטלו. - והתניא: אסור לטלטלו! - בעודן עליו

The Mishna says that one may place a basket next to the chicken coop, to allow the baby chicks to jump in and out of the coop. The Gemara explains that the basket may not be carried while the chicks are on the basket. It seems that carrying the chicks is forbidden.

The context of the following Gemara is the *machloket* between Rabbi Yehuda and Rabbi Shimon. The Gemara is trying to work out who Rabbi Yochanan's *psak* followed.

תלמוד בבלי מסכת שבת דף מה עמוד ב

בעא מיניה ההוא סבא קרויא, ואמרי לה סרויא, מרבי יוחנן: קינה של תרנגולת מהו לטלטולי בשבת? - אמר ליה: כלום עשוי אלא לתרנגולין? - הכא במאי עסקינן - דאית ביה אפרוח מת. הניחא למר בר אמימר משמיה דרבא דאמר: מודה היה רבי שמעון בבעלי חיים שמתו שאסורין, אלא למר בריה דרב יוסף משמיה דרבא. דאמר: חלוק היה רבי שמעון [אפילו] בבעלי חיים שמתו, שהן מותרין, מאי איכא למימר? ... דאית ביה ביצת אפרוח

רש"י מסכת שבת דף מה עמוד ב

סרויא קרויא - על שם מקומו.

כלום עשוי - לשום תשמיש.

אלא לתרנגולין ... - ואסור, אלמא: אית ליה מוקצה.

דאית ביה אפרוח מת - דלא חזי למיכל, ולכלבים נמי לא חזי, ואף על גב דאמר ר' שמעון: מחתכין את הנבלה לפני הכלבים - הני מילי במסוכנת, אבל בריאה - לא, דלא הוה דעתיה מאתמול לכלבים, והאי אפרוח שמת בשבת נמי לא הוה דעתיה מאתמול לכלבים.

הניחא למר כו' דאמר מודה היה ר' שמעון - דאף על גב דאמר מחתכין הנבלה לפני הכלבים - הני מילי במסוכנת, דדעתיה עלה מאתמול לכלבים, אבל מודה הוא בבעלי חיים, כלומר בבריאים שמתו, שאסורין - שפיר קתרתצת, דלר' שמעון גופיה לא חזי לכלבים.

מאי איכא למימר - הא חזי לכלבים.

דאית בה ביצת אפרוח - וכלב לא אכיל לה משום קליפה.

The Gemara cites a story in which Rabbi Yochanan says that a chicken coop may not be carried on Shabbat. The Gemara wishes to prove from this story that Rabbi Yochanan holds like Rabbi Yehuda, who is more stringent. The Gemara says that this is not necessarily the only interpretation, since he may have been discussing a chicken coop that has a dead chick or egg in it.

Why did the Gemara ignore what would seem to be the simpler interpretation, that the Gemara is discussing a chicken coop that has chickens in it? Does this imply that chickens are not *muktze*? The Tosafot present a *machloket*.

תוספות מסכת שבת דף מה עמוד ב

הכא במאי עסקינן דאית ביה אפרוח מת - פירש הר"ר יוסף דלא נקט אפרוח חי, משום דחי חזי לשתק בו תינוק כשבוכה. ואין נראה, דהא בההיא דכופין את הסל לפני האפרוחין (לעיל דף מג.) משמע דאסור לטלטל! ועוד, אי מחיים שרי, אמאי קאמר בסמוך דמודה ר"ש בבעלי חיים שמתו שאסורין? אלא ודאי בעלי חיים מוקצין הם כגרוגרות וצימוקין, ומקצה אותם גם מכלבים

R Yosef of the Tosafot says that a live chick is not *muktze*, since a child may play with it. The Tosafot reject this opinion, saying that animals are *muktze*.

Why is this? In the context it sounds like live animals have not been sufficiently prepared for human use. That's why Tosafot end with saying that a person keeps his dogs away from them as well. If they are not dogfood.

How does R Yosef of the Tosafot explain the Gemara's prohibition of carrying a basket that has live chicks on it?

מרדכי מסכת שבת פרק כירה רמז שטו-שטז

כופין הסל לפני אפרוחין, פירוש – לצורך מקומו. משמע דאפרוחין מוקצין הן וטעמא משום דבעלי חיים מוקצין הן כגרוגרות וצימוקים. ורבינו שמשון פירש דווקא בנולדו בו ביום, דאם לא כן הווי חזי לשתק בהן את התינוק. ודבריו אינם עיקר

Rabenu Shimshon (of Shantz) says that the Sugia there was referring to chicks that hatched on Shabbat, so they were not ready for the child's play when Shabbat began. This interpretation is in line with R Yosef. They seem to agree that the chick, unto itself, is not necessarily *muktze*.

The Mordechai cites other Tosafot who disagree with him as well. But the Maharshah seems to follow this fringe opinion:

שו"ת מהרש"ל סימן י

שאלה: התרנגולים שבביתו אם אסור בשבת לצוד אחריהן וליטלן?

תשובה: אף על פי שבגמרא משמע לאיסור ... אכן במיימוני בהג"ה (פ"י מהלי שבת הכ"ד) כתב להיתר ... ואף מה שכתב והמחמיר תע"ב כו' לא איירי אלא בחצר גדול, אבל בבית, או בבית החורף, משמע דמותר לכתחילה ע"ש. ובאשיר"י בהלכות י"ט בפי' אין צדין כתב דמותר לכתחלה

The Maharshah was asked whether hunting chickens that we own in our house is prohibited on Shabbat. He adds that we also may carry them, seemingly ignoring the *muktze* issue the Tosafot cited.

The Shulchan Aruch follows the main opinion in the Tosafot:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שח סעיף לט

אסור לטלטל בהמה, חיה ועוף; ואעפ"י כן מותר לכפות את הסל לפני האפרוחים, כדי שיעלו וירדו בו, ובעודם עליו, אסור לטלטלו

Pets

The Maharach Or Zarua asked his Rebbi, the Rosh, whether it is permissible to carry a songbird cage on Shabbat (with the bird inside). He proposes that they are ornamental, and therefore are a *kli*, and not *muktze*. The Rosh rejects his suggestion:

שו"ת מהר"ח אור זרוע סימן פא

הודיעוני, כי נראה לי, אף על פי שבעלי חיים מוקצים נינהו, מכל מקום נראה לי להתיר לטלטל עופות המצפצפים בקול נאה בכלבו. דליכא למיחש דילמא שמיט גדפייהו כיון שבני אדם נהנים בקולם לאו מוקצים נינהו. מידי דהוי אסליקוסתא שהיא למראה. וקול ומראה כי הדדי נינהו לענין מעילה. וצא ולמד מכל כלי שיר דאי לאו גזירה שמא תפסק נימא היה מותר לטלטל ולשורר בהן. העני בדעת חיים אליעזר בן רבינו יצחק

שו"ת מהר"ח אור זרוע סימן פב

על העופות לא מלאני לבי להתיר, דאין ללמוד היתר שמוש בעלי חיים מהיתר כלים. דאף כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו ולצורך מקומו מותר. אבל צרורות שבחצר אפילו צריך מהם צורך גדול אסור לטלטל, משום דאין תורת כלי עליהם הכי נמי בבעלי חיים. ויש לאסור יותר בבעלי חיים דאין משתמשין בבעלי חיים ולא פלוג רבנן בבעלי חיים. אשר בן הי"ר יחיאל זצ"ל

The Rosh doesn't explain much. He simply states that Chazal have forbidden carrying animals on Shabbat, we have no source for such distinctions.

Maharam Chagiz (one of the great Moroccan Poskim) says that animals may justify being considered "tools", and are therefore a *kli* as defined in the context of *muktze*.

שו"ת הלכות קטנות חלק א סימן מה

שאלה: אם מותר לטלטל בהמה חיה ועוף לתינוק לשחק בו בשבת?

תשובה: מדברי התוספות במציעא (מ"ו: ד"ה פירי) נראה דקרי ליה לשור כלי, דכל שעושין בו איזה דבר, ומיוחד לכך, כלי מיקרי. והא [שבת קכ"ח: או"ח סי' ש"ח ס"מ] דמדדין עגלים וסייחין מדידין אין מגביהין, לא משום דלאו לצורך גופו ומקומו הוא, אלא לצורך עצמו של איסור

This does not seem to contradict Tosafot's prohibition. It seems that an animal with a designated use may not be *muktze*. Tosafot are referring to animals that are not really designated for daily use.

Also the chicks that Tosafot discuss may be used for play, but they are not designated specifically for that.

Rav Shlomo Zalman of Liadi says that animals that may amuse a child remain *muktze*.

שולחן ערוך הרב אורח חיים סימן שח סעיף עח

אסור לטלטל בהמה או חיה או עוף מפני שאינן ראויים בשבת כשהם חיים ואפילו עוף שראוי לצחק בו תינוק כשבוכה אסור לטלטלו

Rav Shlomo Zalman says that possibly the wording "may be used" is intentional, and an animal that is designated for play would not be *muktze*.

שמירת שבת הלכתה (מהדורה תשל"ט) פרק כז הערה צו

והגרש"ז אוירבך דחה ראייה זו, דבשו"ע הרב לא מיירי כלל בעוף כזה שמיוחד ועומד לתינוק לצחק בו

Rav Refael Chazan refutes the Halachot Ketanot we learned earlier. He says that the definitions of "tools" may differ in different Halachic contexts. Rav Ovadia points out that the Maharach Or Zarua's suggestion is a different one: he means that animals that are designated for a specific use within the home are not *muktze*.

שו"ת יביע אומר חלק ה - אורח חיים סימן כו אות ג

מצאתי בשו"ת חקרי לב (חאו"ח סי' נט) שהעלה להחמיר בזה, וכתב לדחות דברי הלק"ט הנ"ל, דבעלי חיים שאינם ראויים למלאכה לא חשיבי כלי. ועוד שאם אמרו לגבי קנין דהוי כלי, אין ראייה מזה לענין מוקצה שיחשב כלי. ע"ש. ומיהו אין להוכיח מזה נגד המהר"ח או"ח שמתיר לטלטל עופות המצפצפים, כי לדעתו ז"ל יש לחלק בין שאר עופות לעופות הללו שעומדים לשורר בקול ערב, ומחזיקים אותם בכלובן להשתעשע בקולם

But Rav Ovadia rules against the Halachot Ketanot. He forbids carrying a fishbowl on Shabbat:

שו"ת יביע אומר חלק ה - אורח חיים סימן כו אות ג

נשאלתי אודות צנצנת זכוכית מלאה מים שיש בה דגי זהב לנוי, אם מותר לטלטלה בשבת ממקום למקום. הואיל ואינם עשויים אלא ליופי ולשעשוע, או אסור לטלטלה הואיל ונעשתה בסיס לדבר האסור דהיינו הדגים שמוקצים הם עכ"פ.

(אות ג)

לענין הלכה אם מותר לטלטל עופות המצפצפים בקול ערב או לא, שהדבר שנוי במחלוקת בין המהר"ח או"ח שמתיר, ובין הרא"ש שאוסר, נראה דנקטינן כד' הרא"ש לאסור לטלטל, הואיל והרא"ש פוסק מפורסם אחד המיוחד מעמודי ההוראה, והוא רב מובהק בהוראה... וכן מוכח בחי' הר"ן (שבת מה:): ע"ש. ומכל זה מוכח לדינא דלא כהלק"ט ח"א (סי' מה) שמתיר לטלטל עוף לצורך תינוק שישחק בו בשבת, אלא העיקר כהגר"ז... ומעתה ה"ה שיש לאסור לטלטל דגי זהב שבתוך צנצנת זכוכית מלאה מים, דה"ל הו"ל מוקצה דבע"ח שאסור לכ"ע.

וראייתי להרב הגאון כמהר"ר אברהם חיים נאה ז"ל בס' קצות השלחן (בבדח"ש סי' קכא אות ד) שכי, והמגדלים דגים קטנים בתוך כלי זכוכית עם מים לנוי ולתכשיט, מסתברא שמותר לטלטל הכלי זכוכית עם הדגים שבתוכו, שכיון שעשויים לנוי ולקישוט הבית הוה ליה דבר שמלאכתו להיתר. ע"כ. ועמו הסליחה, שאין זה עיקר לדינא... ופשוט דהוא הדין לתוכי שמונח בכלוב שאסור לטלטלו בשבת ויו"ט כדן עופות המצפצפים הנ"ל. ומכל מקום נראה שאם החמה זורחת עליהם, ויש בזה צער בעלי חיים, ולפעמים קיים חשש ג"כ שימותו, יש לסמוך על סברת המהר"ח או"ח בשעה"ד כזאת ולהתיר לטלטלם לצל. הנלע"ד כתבתי. והשי"ת יאיר עינינו בתוה"ק אמן.

Rav Shlomo Zalman said that a guide dog is not *muktze*.

שולחן שלמה סימן שח אות ע"ב

לענין כלב שמוליך את הסומא, יש להעיר דאף שאפרוח חי חשיב מוקצה, אף דחזי לשחק בו תינוק, מ"מ בכי האי גונא, שהוא עומד ומיוחד לשימוש כזה שצריכים לטלטלו, מסתבר דלא חשיב מוקצה... וי"ל דדגי נוי, הואיל ומצויים

מאוד, ורגילים להעבירם ממקום למקום, וכולם יחד מיוחדים לנוי, בכגון זה ... גם הרא"ש מודה דשרי לטלטלם בתוך הזכוכית ... ואע"ג דהדגים עצמם הם מוקצה, מכל מקום יחד עם הכלי והמים הם קישוט, ומותר שפיר בטלטול

The dog has a specific function, and therefore is not *muktze*. The fish are *muktze*, but the bowl is ornamental, and therefore is not *muktze*.

Rav Moshe Feinstein says that all animals are *muktze*, except for pets:

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ה סימן כב שאלה כא

שאלה: צפורים קטנים שמצפצפין וקטנים משחקין עמהם, האם דינו כמוקצה, דבתוס' שבת דף מ"ה ע"ב ד"ה הכא התיר הר"ר יוסף לטלטל אפרוח חי, דחזי לשחק בו תינוק.

תשובה: כל בעלי חיים הו"ל מוקצה, אפי' באותן שהתינוקות משחקין בהן, אלא א"כ הם מיוחדים לשעשועים (פעטס)¹

Why are pets different?

It seems that pets are a new category that the Rishonim and Poskim were not familiar with. They are all discussing the functionality of the animal. But in our world people do not own pets for a functional purpose. People own pets as an addition to the family. Once upon a time people owned dogs to protect their property and watch the sheep. Today people may see that as a side benefit, but in most of western society the dog and cat are a part of the family. Therefore the question of "functionality" is different.

Carrying an animal to save it from undue suffering

תלמוד בבלי מסכת שבת דף קכח עמוד ב

אמר רב יהודה אמר רב: בהמה שנפלה לאמת המים - מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה, ואם עלתה - עלתה. מיתבי: בהמה שנפלה לאמת המים - עושה לה פרנסה במקומה בשביל שלא תמות. פרנסה - אין, כרים וכסתות - לא! - לא קשיא; הא - דאפשר בפרנסה, הא - דאי אפשר בפרנסה. אפשר בפרנסה - אין, ואי לא - מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה, והא קא מבטל כלי מהיכנו! - סבר, מבטל כלי מהיכנו - דרבנן, צער בעלי חיים - דאורייתא, ואתי דאורייתא ודחי דרבנן

רש"י מסכת שבת דף קכח עמוד ב

גמרא. ואי לא - כגון שהמים עמוקין. והא קמבטל כלי מהיכנו - דמשהניחם תחתיה אין יכול לטלטלן, דדומה לסותר בנין מדרבנן. צער בעלי חיים דאורייתא - שנאמר עזוב תעזוב עמו ואיכא מאן דדריש טעמא דקרא משום צער בעלי חיים באלו מציאות (בבא מציעא לב, ב).

Rav says that if an animal falls into a body of water on Shabbat, we may place bedding under it to help it come out, even though the animal's resting on the bedding will disqualify the bedding from use. But the Gemara shows that it is preferable to use other means that will not disqualify the bedding from use on Shabbat, since disqualifying from use needlessly is prohibited on Shabbat. The Gemara explains that such disqualification would be a transgression of a de'Rabanan prohibition, as opposed to *tzaar bale chaim*, allowing animals to needlessly suffer, which is de'Oraita.

If that is the relevant math, presumably the same should apply to *muktze*, which is de'Rabanan. It, too, should be trumped by *tzaar baale chaim*. So if the bedding is insufficient, we may carry the *muktze* animal:

פסקי ריא"ז מסכת שבת פרק יח אות ד

מז"ה [אומר] שאם אי אפשר על ידי כרים וכסתות מותר להעלותה בידיים, שצער בעלי חיים איסורו מן התורה והתירו איסור שלדברי סופרים משום איסור שלתורה

ב"ח אורח חיים סימן שח אות כג

התם דאיכא צער בעלי חיים דאורייתא, וכיוון דאי אפשר על ידי כרים וכסתות – מותר להעלותה בידיים

¹ In the introduction, Rav Shabtai Rapaport and Rav Mordechai Tendler explain that the smaller font is an addition that they added from a different letter or explanation they received in person

The Rambam seems to disagree. After suggesting a few ways to help the animal, he explicitly forbids carrying it out of the water:

רמב"ם הלכות שבת פרק כה הלכה כו

בהמה שנפלה לבור או לאמת המים אם יכול ליתן לה פרנסה במקומה מפרנסין אותה עד מוצאי שבת ואם לאו מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה ואם עלתה עלתה, ואף על פי שמבטל כלי מהיכנו שהרי משליכו לבור לתוך המים מפני צער בעלי חיים לא גזרו, ואסור להעלותה בידו

The Magen Avraham says that we do cannot deign to compare different Chazalian prohibitions. Therefore we cannot deduce a leniency in one such *gezera* from another:

מגן אברהם על שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שה סעיף יט

כתב הרמב"ם אסור להעלותה בידים ומשמע דאע"ג דאיכא צער ב"ח אסור דאין לנו לדמות גזירות חכמים זה לזה דיש דברים שהעמידו אפי' במקום כרת

The Elya Raba interprets the Rambam differently. He says that the Rambam merely means that it is preferable to refrain from pulling the animal out if possible. But if there is no other way to ease its suffering, of course that overrides *muktze!*

אליה רבה סימן שה אות יח

נראה לי מה שכתב הרמב"ם [סוף פכ"ה] דאסור להעלותה בידים, היינו כשאפשר ע"י כרים וכסתות, לאפוקי ממג"א [ס"ק יא] שלא הבין כן

The SSK presents the *machloket* without giving a clear *psak*:

שמירת שבת כהלכתה (מהדורה תשל"ט) פרק כ"ז סעיף כח

דג שקפץ מן המים בשבת, אם יש מקום להניח שימשיך לחיות לכשיחזירוהו, מותר להחזירו לתוך המים, משום צער בעלי חיים, ויש אוסרים

The Chzaon Ish rules leniently:

חזון איש אורח חיים סימן נב אות טז

יש להקל איסור מוקצה בשביל צער בעלי חיים

Summary:

The Midrashim tell us that Mt. Simon would send out a tremendous amount of *tzdaka*, but was destroyed due to playing ball on Shabbat. The Midrash does not explain what is wrong with playing ball on Shabbat.

The Rishonim suggest three main issues with playing ball on Shabbat:

4. **The Rokeach:** Shabbat is meant to be a time for the community to convene around learning Torah. The problem is not with playing ball per se, but creating an alternative to the communal Torah learning.
5. **Maharshal:** playing ball is not appropriate for the essence of Shabbat (not *Shabbesdik*).
6. **Shibolei Ha'LeKet** (and seemingly the **Rambam** as well): Toys are *muktze*.

Shulchan Aruch rules that one may not play ball on Shabbat. We learned three interpretations of this ruling:

4. **יצחק ירנן:** against the essence of Shabbat (similar to Maharshal).
5. **Shvut Yitzhak:** designating the ball is insufficient to removing its *muktze* status. But if a toy is designed with the express intent and investment to turn it into a toy, it will not be *muktze*.
6. **ילקוט יוסף** and תפילה למה: toys, by their very nature, are *muktze*.

The Rema disagrees, and permits playing ball on Shabbat.

Rav Newbirth accepts the Rema's *psak*, but first expresses that playing games on Shabbat is not appropriate use of precious Shabbat time.

Why do these Poskim say that toys are *Muktze*?

Because that they interpret toys and play as a pastime, a way of killing time. An item designated for "doing nothing useful" cannot be differentiated from sticks and stones. It is not designated for human **use**. Therefore it is *muktze*. Rav Newbirth disagrees Halachically, but in essence agrees: toys might not be *muktze*, but did Hashem really give you Shabbat just to look for ways to waste the precious Shabbat time?

It seems that nowadays we have a broader understanding of the importance of toys and games. Developmental psychologists have been studying the importance of children playing together and parents playing with their children. Games are not a mere way to kill time. If played right, they are an important part both of development and family life. Of course parents should set time on Shabbat to learn Torah with their children. But with our understanding, it would be wrong to say that playing games negates the essence of Shabbat. This is probably the reason that broadly speaking most Poskim nowadays are not negative about playing games on Shabbat.

Money

The Gemara (Shabbat 44b) clearly implies that money is *muktze*.

Why is this?

Presumably the issue with money is that it is a social construct. Money is not useful at all outside of society's agreement that it will be the standard for exchange.

The SSK says that toys are not *muktze* (according to Ashkenazi *psak*, as we've learned above), but games that involve money are best avoided.

Rav Shlomo Zalman disagrees, and sees no difference between any other toy and play money.

Animals

The Mishna (Shabbat 18:2) says that one may place a basket next to the chicken coop, to allow the baby chicks to jump in and out of the coop.

The Gemara (Shabbat 43a) The Gemara explains that the basket may not be carried while the chicks are on the basket. It seems that the chicks are *muktze*.

On the other hand, later on (45b) the Gemara says that Rabbi Shimon would prohibit carrying a chicken coop is prohibited only if it contains a dead chick or raw egg, implying that the chickens themselves do not render it *muktze*.

R Yosef of the Tosafot says that a live chick is not *muktze*, since a child may play with it. Rabenu Shimshon (of Shantz) agrees, explaining that the Sugia that forbade carrying the chicks was referring to chicks that hatched on Shabbat, so they were not ready for the child's play when Shabbat began. The Tosafot and the Mordechai reject this opinion, saying that animals are *muktze*.

The Maharshah follows the minority opinion, allowing carrying chickens on Shabbat. But the Shulchan Aruch is stringent.

Pets

The Maharach Or Zarua asked his Rebbi, the Rosh, whether it is permissible to carry a songbird cage on Shabbat (with the bird inside). He proposes that they are ornamental, and therefore are a *kli*, and not *muktze*. The Rosh rejects his suggestion.

The Halachot Ketanot says that we see from other Sugiot that animals may be considered "tools". Therefore, if the animal can be deemed such, it will not be *muktze*. Rav Refael Chazan refutes this, stating that the definitions of "tools" may differ in different Halachic contexts. Rav Ovadia points out that the Maharach Or Zarua's suggestion is a different one: he means that animals that are designated for a specific use within the home are not *muktze*.

Practically, Rav Ovadia says that fishbowls may not be carried on Shabbat, nor may birdcages, despite the ornamental purpose they serve.

Rav Shlomo Zalman of Liadi says that animals that may amuse a child remain *muktze*. Rav Shlomo Zalman Oerbach points out that if the animal is designated for that usage it may be permissible. He allows carrying guide dogs, that serve a specific function and are prepared for human use.

Rav Moshe Feinstein says that all animals are *muktze*, except for pets. Why are pets different?

It seems that pets are a new category that the Rishonim and Poskim were not familiar with. They are all discussing the functionality of the animal. But in our world people do not own pets for a functional purpose. People own pets as an addition to the family. Once upon a time people owned dogs to protect their property and watch the sheep. Today people may see that as a side benefit, but in most of western society the dog and cat are a part of the family. Therefore the question of "functionality" is different.

Carrying an animal to save it from undue suffering

In the Gemara (Shabbat 128b) Rav says that if an animal falls into a body of water on Shabbat, we may place bedding under it to help it come out, even though the animal's resting on the bedding will disqualify the bedding from use. The Gemara explains that such disqualification transgresses a de'Rabanan prohibition, as opposed to *tzaar bale chaim*, allowing animals to needlessly suffer, which is de'Oraita.

Can the same be said for carrying the animal itself?

The Rambam writes out the Halahca, and explicitly says that one may not carry the animal itself.

The Magen Avraham concludes from this that only this kind of roundabout transgression is permissible, as opposed to a direct violation, of carrying *muktze*, which is not.

The Elya Raba says that the Rambam merely means that it is preferable to refrain from pulling the animal out if possible. But if there is no other way to ease its suffering, of course that overrides *muktze*.

The Riaz explicitly says that *muktze* will be overridden to ease the animal's undue suffering.

The SSK presents the *machloket* but does not clarify the Halacha.

The Bach and Chazon Ish agree that one should transgress *muktze* to alleviate undue suffering.

With this we end the definitions of *muktze mechamat gufo*. In the following unit we will learn about specific leniencies that apply to *muktze mechamat gufo*.